

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

КОЛТУН Вікторія Семенівна

УДК 352.07 (“3”/“4”+“7”)

**ТЕМПОРАЛЬНА ПАРАДИГМА
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

25.00.04 – місьцеве самоврядування

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий консультант – доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **ІГНАТЕНКО Олександр Семенович**, Національна академія державного управління при Президентові України, професор кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор **МАМОНОВА Валентина Василівна**, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування;

доктор наук з державного управління, доцент **ПОКАТАЄВ Павло Сергійович**, Класичний приватний університет, перший проректор;

доктор наук з державного управління **КОЗЮРА Ігор Валерійович**, ВНЗ Укоопспілка “Полтавський університет економіки і торгівлі”, професор кафедри менеджменту.

Захист відбудеться *16 грудня 2015 року о 12 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.02 у Національній академії державного управління при Президентові України за адресою: 03680, м. Київ, вул. Єжена Потьє, 20, к. 212.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03680, м. Київ, вул. Єжена Потьє, 20).

Автореферат розісланий *13 листопада 2015 року*.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.А.Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку передбачає суттєву трансформацію системи публічного управління взагалі і місцевого самоврядування (МС) зокрема. Формування вітчизняного місцевого самоврядування на якісно нових засадах у зв'язку з інтенсифікацією деяких суспільних процесів та потребою в розв'язанні системних проблем соціально-економічного розвитку певних територій України зумовлює необхідність глибокого теоретико-методологічного та науково-методичного опрацювання проблеми недосконалості функціонування системи місцевого самоврядування в умовах ресурсної обмеженості. Водночас, незважаючи на активізацію зусиль науковців у сфері розвитку методологічного інструментарію, ще не розроблено універсальний підхід до розв'язання проблем недостатньої ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. З огляду на це виникає об'єктивна потреба в удосконаленні методологічного апарату з метою підвищення достовірності одержуваних даних. Тому видається доцільним розвиток сучасної методології шляхом залучення інструментарію низки суміжних наук, які фокусуються на малодосліджених ресурсах розвитку.

Місцеве самоврядування за своєю сутністю є домінантою громадянського суспільства, сферою реальної демократії в державі, однак воно досі не виконує повною мірою відповідні функції. Попередні спроби реформ системи місцевого самоврядування виявилися не досить ефективними, оскільки здійснювалися без урахування специфічних проявів темпоральної парадигми, якими є тенденції складної екзогенної та ендогенної циклічності.

Існуючий комплекс засобів управління діяльністю органів місцевого самоврядування (ОМС) потребує розширення переліку інноваційних управлінських підходів за рахунок таких, що не потребують додаткового фінансування і спроможні актуалізувати приховані нематеріальні ресурси.

Не відповідає сучасним потребам існуючий рівень взаємодії соціально-економічних систем та їх елементів, що функціонують на території юрисдикції ОМС. Це стосується як системи місцевих органів публічного управління, так і інститутів громадянського суспільства та суб'єктів господарювання; фактично відсутня цілісна система територіальних громад (ТГ) як спільнот, здатних виробляти й реалізовувати рішення виходячи зі статусу носія права на місцеве самоврядування, закріпленого в Конституції України.

В умовах викликів сьогодення необхідне більш ефективне управління територіями. Зокрема, потребує вдосконалення реалізація прогнозної та планувальної функцій ОМС, які мають краще забезпечувати розвиток економічної та соціальної сфер на території юрисдикції ОМС за рахунок підвищення точності й достовірності прогнозів.

Реалізацію стратегічних пріоритетів щодо розвитку місцевого самоврядування гальмує проблема недостатності матеріально-фінансового забезпечення тих функцій і повноважень, які повинні виконувати органи

місцевого самоврядування, що з часом тільки загострюється. Саме тому вкрай актуальним є пошук прихованих ресурсів у царині місцевого самоврядування.

Існуючі механізми розвитку місцевого самоврядування не забезпечують отримання необхідних соціальних та економічних результатів. На сучасному етапі дедалі більшого значення набуває використання нетрадиційних ресурсів формування та актуалізації трансформаційного потенціалу місцевого самоврядування.

Незважаючи на те, що Українською державою останнім часом уже вжито заходів щодо реформи місцевого самоврядування, існує ціла низка об'єктивних стримувальних факторів, через які прогнозований результат не завжди досягається в очікувані терміни. У цьому контексті дослідження глибинних факторів діяльності органів місцевого самоврядування на основі темпоральної парадигми видається цілком актуальним, адже це дасть змогу уточнити певні механізми і часові пріоритети у сфері розвитку місцевого самоврядування.

Теорія і методологія, що ґрунтуються на парадигмі темпоральності для відкритих динамічних (дисипативних) систем, дослідження процесів управління в яких передбачає необхідність враховувати часові параметри, перебувають на початковій стадії становлення, незважаючи на пильну увагу до цих процесів багатьох дослідників, які працюють у конкретних галузях знань, здебільшого у тих, що піддаються жорстким обрахункам. У сфері публічного управління наразі відсутні дослідження щодо обґрунтування парадигми темпоральності в діяльності органів місцевого самоврядування.

Значення темпоральності як критерію для дослідження потенціалу комплексу діяльності органів місцевого самоврядування особливо підвищується в рамках модусу, згідно з яким такий потенціал може бути безпосередньо застосований для підвищення ефективності діяльності органів публічного управління на місцевому рівні.

Питання місцевого самоврядування та публічного управління в цілому перебувають у центрі уваги сучасних учених, якими напрацьовано солідний пласт фундаментальних досліджень, що становлять значну цінність для теорії державного управління та місцевого самоврядування. Слід акцентувати увагу на значущості теоретичних розробок у сфері публічного управління В.М.Бабаєва, В.Д.Бакуменка, М.М.Білинської, В.М.Вакуленка, К.О.Ващенко, О.С.Власюк, П.В.Ворони, В.В.Голубь, В.А.Гошовської, І.О.Дробота, О.С.Ігнатенка, Д.В.Карамишева, В.М.Князева, Ю.В.Ковбасюка, І.В.Козюри, В.С.Куйбіди, О.Ю.Лебединської, Т.О.Лукіної, В.В.Мамонової, А.В.Мерзляк, П.І.Надолішнього, О.Ю.Оболенського, П.С.Покатаєва, А.А.Попка, С.А.Романюка, С.Є.Саханенка, А.І.Семенченка, Ю.П.Сурміна, В.В.Тертички, В.П.Трощинського, В.П.Удовиченка, О.Ф.Фрицького, В.І.Шарого, Ю.П.Шарова та інших українських учених. Також фундаментальними є праці Р.Аграноффа, А.Брауна, І.В.Видріна, Д.Макміллана, А. де Токвіля та інших.

Проблематика управління часом у системі публічного управління досліджувалася переважно в межах тайм-менеджменту. Цьому аспекту проблеми присвячено праці Н.О.Алюшиної, А.Г.Архангельського, Н.Л.Шаргородської та ін. Загальнотеоретичні питання, пов'язані із феноменом

часу, вивчалися такими вченими, як С.І.Дорогунцов, Б.Жиляєв, Н.Луман, І.Пригожин, Р.Робертсон, О.І.Сандига, В.Д.Ситенький та цілим рядом інших.

Водночас, незважаючи на активізацію дослідницьких зусиль у згаданих напрямках, проблеми обґрунтування темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування до цього часу ще не були спеціальним предметом комплексного наукового аналізу, що й зумовлює актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проводилося в межах комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України (далі – Національна академія) “Державне управління та місцеве самоврядування” (ДР № 0199U002827) у процесі виконання науково-дослідних робіт (НДР) кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом за темами “Науково-методологічні засади контролю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері надання послуг” (ДР № 0111U000138), “Механізми державного управління функціональною спроможністю кадрового потенціалу органів державної влади й органів місцевого самоврядування у сфері організації надання якісних публічних послуг: теоретичне та методологічне їх забезпечення” (ДР № 0111U000151), у рамках яких автором обґрунтовано механізми оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування на основі парадигми циклічності, розроблено засади територіальної системи надання публічних послуг, запропоновано використання сучасної європейської методології щодо організації надання публічних послуг органами місцевого самоврядування в комплексному поєднанні з низкою інструментів бенчмаркінгу.

Мета та завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування сутності темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування, побудова її теоретико-методологічної моделі та формулювання засадничих вимог до управління темпоральним потенціалом громад для підвищення результативності вирішення питань місцевого значення.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

- виявити ступінь теоретичної розробленості проблеми на підставі аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених та вдосконалити понятійно-категорійний апарат;

- розкрити сутність темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування;

- виробити концептуально-методологічний підхід до постановки і вирішення завдань управління темпоральним потенціалом органів місцевого самоврядування;

- виявити темпоральну природу онтологічної циклічності як середовища діяльності органів місцевого самоврядування на основі теоретико-методологічної моделі;

- сформулювати темпоральні базові принципи діяльності органів місцевого самоврядування;

– аргументувати засадничі вимоги, на яких будується діяльність органів місцевого самоврядування, з урахуванням виявлених темпоральних властивостей циклічності;

– розробити систему загальних вихідних засобів щодо діяльності органів місцевого самоврядування на основі принципу комплементарності;

– обґрунтувати сукупність наукових настанов, що характеризують поточну темпоральну специфіку населеного пункту як середовища діяльності органів місцевого самоврядування;

– розробити інструментарій підвищення ефективності реалізації прогностичної та планувальної функцій органів місцевого самоврядування;

– сформулювати вихідну концепцію оптимізації організаційних процесів у системі місцевого самоврядування.

Об'єкт дослідження – процеси функціонування місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – темпоральна парадигма діяльності органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження. У роботі відповідно до поставлених завдань використано такі методи дослідження: діалектики, що дали змогу розкрити динаміку процесів, які відбуваються в місцевому самоврядуванні, зв'язок науки з практикою, особливості становлення й розвитку державної політики у сфері місцевого самоврядування в Україні та в зарубіжних країнах; системного аналізу, за допомогою якого розглядалися досліджувані явища в сукупності соціально-економічних зв'язків, визначення цілого та його частин, вивчалися окремі елементи в цілісній системі місцевого самоврядування та специфічні форми взаємозв'язків щодо забезпечення єдності системи; функціонального аналізу – для з'ясування глибинних закономірностей функціонування комплексу повноважень елементів системи місцевого самоврядування, визначення їх обсягу, характеру й змісту; історичний – для систематизації темпоральних підходів до оптимізації функціонування системи місцевого самоврядування, розвитку різномірних теорій циклічності стосовно сфери місцевого самоврядування, виокремлення закономірностей і тенденцій розвитку соціального феномену місцевого самоврядування; логіки – з метою обґрунтування понятійно-категорійного апарату щодо темпоральної парадигми та розширення підходів до стратегічного планування розвитку територій; порівняльного аналізу – при узагальненні зарубіжного досвіду трансформації керуючих підсистем із використанням часового ресурсу та формування комплементарних систем управління на місцевому рівні; компаративний і логіко-семантичний – під час дослідження та вдосконалення категорійно-понятійного апарату щодо парадигмального статусу темпоральності в діяльності органів місцевого самоврядування.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали фундаментальні положення теорії державного управління, наукові дослідження українських та зарубіжних науковців і фахівців стосовно трансформації місцевого самоврядування з метою оптимізації управління органами місцевого самоврядування життєзабезпеченням територіальних громад.

Нормативно-правовою та емпіричною базою дослідження є Конституція та закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правові акти.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вони дають змогу в комплексі розв'язувати прикладну наукову проблему теоретичного обґрунтування темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування з метою розробки комплексу методів, засобів і форм доцільного використання відповідних його іманентних властивостей для забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку територіальних громад. Теоретичні та прикладні результати, що становлять наукову новизну дослідження, полягають у тому, що:

уперше:

- обґрунтовано сутність темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування на основі змістовної єдності теоретико-методологічної моделі ефективного функціонування органів місцевого самоврядування та системи загальних вихідних положень діяльнісного підходу, що передбачає послідовність у часі розгортання їх іманентних властивостей, на основі чого встановлено, що темпоральна парадигма полягає в системі обґрунтування змін у часі станів системи діяльності органів місцевого самоврядування, які виявляють його сутнісну властивість – комплементарність;

- започатковано концептуально-методологічний підхід до постановки і вирішення завдань управління темпоральним потенціалом органів місцевого самоврядування, який полягає в розробленій системі керування комплементарними темпоральними факторами в ендогенних і екзогенних впливах на динаміку реалізації функцій органів місцевого самоврядування, що ґрунтується на понятті “об’єктивно-змістовний час”, під яким розуміється кількість завершених циклів діяльності (для особи, організації, системи тощо) за одиницю фізичного часу;

- сформульовано темпоральні принципи діяльності органів місцевого самоврядування, а саме: циклічність (у розумінні загальної властивості та системи форм структурних побудов); комплементарність; адаптивність; застосування інструментарію “об’єктивно-змістовного часу”; використання потенціалу “темпоральної потужності”; емерджентність, на основі яких розроблено базові принципи управління потенціалом “темпоральної потужності”, які полягають у цілеспрямованій кореляції ритмів і циклів діяльності органів місцевого самоврядування з природними екзогенними ритмами та циклами на світоглядній основі холізму, що виходить із синергетичної єдності світу;

- розроблено систему наукових підходів до темпоральних закономірностей, яка полягає у використанні комплексу стійких кореляційних залежностей трендів валового регіонального продукту та індексу людського розвитку (ІЛР) на місцевому рівні з циклами Сонячної активності (СА) на фоні прямих і обернених залежностей між останніми й циклами М.Д.Кондратьєва та В.І.Пантіна і характеризує об’єктивний, постійний і необхідний взаємозв’язок між явищами та процесами зміни часового стану соціально-економічного

середовища діяльності органів місцевого самоврядування, що впливає з її внутрішньої природи й сутності та може становити основу мінімального набору засадничих вимог, на яких будується діяльність органів місцевого самоврядування з реалізації функцій прогнозування та планування;

удосконалено:

– підходи до розвитку системи місцевого самоврядування населеного пункту на основі парадигми темпоральності в частині підтримки властивості емерджентності, яка передбачає домінування внутрішніх впливів над зовнішніми шляхом утворення новітніх елементів чи модифікації вже існуючих або зміни структурних, функціональних зв'язків між елементами, здатності трансформувати види ресурсів (у тому числі час) з метою подальшого розвитку системи, а також ключових тенденцій, притаманних поточному темпоральному зрізу, – перманентного посилення ознак протооргану і метаоргану місцевого самоврядування територіальної громади, наростаючої поліцентричності системи місцевого самоврядування в цілому;

– засади підвищення ефективності виконання функцій прогнозування та планування органами місцевого самоврядування в частині розробки розширеної матриці SWOT-аналізу на основі формалізованих характеристик фаз комплементарних циклів внутрішнього та зовнішнього середовища і використання наслідків феномену макроквантових кореляцій (“ЕПР-ефекту”), який передбачає ідентичність станів подібних елементів, для забезпечення домірності функціонування окремих елементів системи місцевого самоврядування об'єктивно необхідному вектору поточного еволюційного етапу;

– методологію використання властивостей зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності органів місцевого самоврядування в частині забезпечення пом'якшення негативних циклічних явищ та підвищення результативності вирішення питань місцевого значення шляхом реалізації комплементарних функцій на основі формування темпоральних точок розгортання додаткових (альтернативних) стратегій для досягнення економії матеріальних та нематеріальних ресурсів при проходженні спільних етапів циклу;

набули подальшого розвитку:

– антиентропійний підхід до реалізації організаційних функцій представницькими органами місцевого самоврядування, який полягає у системному застосуванні комплексу управлінських інструментів: запропонованого генетичного алгоритму; обґрунтованих підходів до формування “суміжних можливостей” у системі місцевого самоврядування на основі самоорганізації; перенесення коригуючих впливів в ентропійних станах із організаційних форм (структури) на динамічні зв'язки між елементами і спрямований на впорядкування їх системи в населеному пункті, забезпечує постійну динамічну багатовекторну взаємодію систем місцевого самоврядування базового і регіонального рівнів та уможливорює когерентну дисипативну активність;

– сукупність уявлень щодо підвищення результативності діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованих на вирішення питань місцевого значення шляхом побудови еволюційної морфологічної моделі, на основі якої виявлено, що

результативність діяльності представницьких органів територіальних громад може коректно інтерпретуватися на кількох методологічних рівнях: формальному, змістовному та сутнісному, і розроблено засади формування відкритої територіальної системи з надання муніципальних послуг, яка є інституціональним виразом комплементарності в організації діяльності органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені й науково обґрунтовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в практичній роботі органів державної влади та органів місцевого самоврядування в процесі ініціювання змін до законодавства України про місцеве самоврядування в частині діяльності органів місцевого самоврядування на основі темпоральної парадигми; при вдосконаленні організаційної та інституційної структури реалізації прогностичної та планувальної функцій органів місцевого самоврядування тощо.

Упровадження результатів дисертаційної роботи підтверджується їх використанням: Комітетом з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування Верховної Ради України в процесі підготовки проекту Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (нова редакція), (довідка від 27 квітня 2015 року № 346/1); Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України при підготовці проекту розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні” (довідка від 22 квітня 2015 року); Національною академією державного управління при Президенті України під час розробки та викладання навчальних курсів (довідка від 11 березня 2015 року) та участі в НДР (довідка від 22 квітня 2015 року); Виконавчим органом Київської міської ради – Київською міською державною адміністрацією – при підготовці проекту Розпорядження Голови Київської міської державної адміністрації “Про Програму економічного і соціального розвитку м. Києва на 2014 рік” № 234 від 3 березня 2014 року (акт від 10 жовтня 2014 року); Печерською районною в місті Києві державною адміністрацією під час розробки проекту Плану заходів Печерської РДА щодо реалізації в 2014 році Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (акт від 19 березня 2014 року); Подільською районною в місті Києві державною адміністрацією при підготовці Положення про Громадську раду при Подільській районній в місті Києві державній адміністрації (акт від 20 лютого 2014 року); Центром надання адміністративних послуг м. Києва – при підготовці та реалізації Рішення щодо Програми розвитку Центру надання адміністративних послуг (акт від 7 грудня 2013 року); КНДУ НДПРОМ під час підготовки методичних та методологічних рекомендацій щодо утворення Комітету з розробки Стратегічного розвитку м. Києва до 2025 року, розробки організаційних засад стратегічного планування (акт від 16 квітня 2015 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Основні ідеї дисертаційної роботи і розробки, виконані в її межах, у

тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету і завдання, методологічні засади й методичні підходи до їх вирішення та практичне значення одержаних результатів, належать особисто здобувачу. У наукових працях, опублікованих спільно із співавторами, особистий внесок дисертанта був найбільшим, зокрема у [2] він полягає у формуванні підходів до організації взаємодії органів місцевої влади у сфері надання муніципальних послуг та впровадження систем управління якістю; у [28] – в розкритті теоретичних та методологічних основ здійснення місцевого самоврядування, змісту поняття та сутності місцевого самоврядування; тлумаченні актів місцевого самоврядування як джерела права, розгляді міжнародних стандартів місцевого самоврядування та їх особливостей; системи місцевого самоврядування в Україні; у [29] – в аналізі механізмів запобігання конфліктам; у [30] – в розкритті сутності державної політики у сфері місцевого самоврядування; у [31] – в описі сучасного стану місцевого самоврядування; в [32] – у визначенні підходів до формування систем управління якістю за територіальною ознакою; в [34] – у розкритті сучасних тенденцій удосконалення державної служби; в [48] – в аналізі методів управління зворотними зв'язками поліцентричної системи місцевого самоврядування; у [51] – в обґрунтуванні методологічних засад дослідження місцевого самоврядування. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційній роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладені в наукових доповідях і повідомленнях на різних комунікативних заходах, зокрема на наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних та за міжнародною участю: “Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті Європейської практики” (Луцьк, 2008); “Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації” (Одеса, 2009); “Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: Європейський контекст” (Дніпропетровськ, 2009); “Ресурси крупних городов – ресурсы социально-экономического развития региона и страны” (Мінськ, 2010); “Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України” (Дніпропетровськ, 2011); “Россия и СНГ: новые возможности стратегического партнерства” (Москва, 2013); “Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади” (Полтава, 2013); “Сучасні проблеми державного та муніципального управління” (Київ, 2015), а також на XV Міжнародному науковому конгресі “Публічне управління: стратегія реформ 2020” (Харків, 2015).

Результати апробації були схвалені, а тексти наукових доповідей, оприлюднених на конференціях – рекомендовані до опублікування.

Публікації. Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані в 60 наукових працях, зокрема в одноосібній монографії, двох колективних монографіях, у 21 статті у виданнях, що входять до переліку фахових у галузі науки “Державне управління”, чотирьох статтях у зарубіжних наукових виданнях з державного управління. Крім того, серед публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації, 2 підручники, 2 навчальних

посібники, 1 наукова доповідь, 27 тез доповідей у матеріалах наукових та науково-практичних конференцій (у тому числі зарубіжних).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 463 сторінки, із них 361 сторінка основного тексту. Дисертація містить 17 рисунків, 6 таблиць, додатки. Список використаних джерел складається з 612 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** сформульовано наукову проблему, обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, вказано на зв'язок роботи з комплексним науковим проектом Національної академії, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, ступінь їх апробації, особистий внесок здобувача та охарактеризовано публікації за темою дисертації, її структуру та обсяг.

У **першому розділі** – *“Теоретичні та методологічні засади аналізу темпоральності в діяльності органів місцевого самоврядування”* – здійснено аналіз висвітлення проблематики темпоральності в місцевому самоврядуванні в дослідженнях українських учених; виявлено темпоральний аспект тенденцій розвитку законодавства у сфері місцевого самоврядування; проаналізовано реалізацію принципу темпоральної комплементарності місцевого самоврядування за науково-теоретичними працями зарубіжних авторів; охарактеризовано наявний понятійно-категорійний апарат щодо темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування та обґрунтовано підходи до його вдосконалення.

Установлено, що проблематика управління часом у системі публічного управління досліджувалася переважно з погляду підходів тайм-менеджменту. Загальнотеоретичні питання опрацьовувалися В.Брайсоном, В.І.Вернадським, С.І.Дорогунцовим, Б.Жиляєвим та іншими зарубіжними науковцями.

Проблеми циклічності в публічному управлінні ґрунтовно досліджені в працях Е.А.Афоніна, О.М.Бандурки, А.Ю.Мартинова, питання подолання соціально-економічних криз, у тому числі в умовах циклічності на місцевому і регіональному рівнях, вивчають А.А.Акаєв, С.Ю.Андрєєв, В.І.Новіков та ін. До проблематики управління організаційними процесами в системі місцевого самоврядування зверталися О.Ю.Амосов, А.О.Дегтяр, О.С.Ігнатенко, В.С.Куйбіда, Р.М.Плющ та інші відомі фахівці.

Окремі ресурси циклічного розвитку розглядалися в працях В.В.Мамонової, Ю.О.Куца, І.В.Розпутенка, Ю.П.Шарова та ін. Діяльність органів місцевого самоврядування в умовах циклічного розвитку економіки регіону досліджують, зокрема, С.В.Архипенко та Н.І.Верхоглядова.

Виявлено відмінні підходи до визначення поняття “парадигма” і обґрунтовано доцільність розгляду існуючої різниці в тлумаченнях як вияву динамічного процесу розвитку власне “парадигми”: модель (еталон, взірць,

приклад), отримані емпіричним шляхом, ці підходи набувають теоретичного узагальнення і глибинного осмислення в процесах розвитку комплексу теорій і методологій, який отримує домінуюче значення в суспільній свідомості певної епохи, з тим, щоб бути далі знов “зануреним” у практику. Наведений підхід дає змогу уникнути контрарності в тлумаченнях і виявити розвиток поняття “парадигма” та його двоїстий характер – як сукупність домінуючих теорій на рівні концептуальному і модель (зокрема для діяльності ОМС), що здатна виступати еталоном на рівні емпіричному.

Проблема темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування з метою обґрунтування підходів до його реформування на основі принципу комплементарності ще не була до цього часу предметом спеціального дослідження. Існуючі напрацювання пов’язані з окремими складовими цієї проблеми і характеризуються фрагментарністю. Тому стан наукової розробленості досліджуваної теми не можна вважати задовільним, а сама проблематика потребує дослідження.

Доведено доцільність уведення до методологічного інструментарію науки державного управління термінів “темпоральна парадигма” та “комплементарність”. Установлено, що темпоральна парадигма полягає в обґрунтуванні змін у часі станів комплексу діяльностей ОМС, що виявляють його сутнісну властивість – комплементарність. Темпоральна парадигма передбачає зміни в часі як феномену, так і системи МС, окремих ОМС як структури подій; протяжних у часі реалізовуваних функцій. Обґрунтовано доцільність дослідження часу на основі темпоральних структур (циклів) і встановлено, що час є специфічним середовищем діяльності ОМС, яка реалізує комплементарність як протяжну в часі сутнісну ознаку феномену МС. Темпоральна парадигма діяльності ОМС передбачає: вплив середовища часу на діяльність ОМС, використання часу як ресурсу для здійснення функцій ОМС, розгляд часу як об’єкта впливу з боку ОМС, цикли як часові структури в діяльності ОМС (ендогенні і екзогенні).

Визначено статус категорії комплементарності як універсальної і ключової темпоральної властивості місцевого самоврядування. Принцип універсальності означає, що місцеве самоврядування завжди, в будь-якій точці часу (квантовому елементі), є комплементарно відкритим до взаємовпливів з чужорідними системами або їх елементами. Особливість “ключової” темпоральної властивості означає наявність низки інших, які є вторинними та уточнюючими, що деталізують генеральну.

Описана динаміка розвитку законодавства України у сфері місцевого самоврядування дала змогу виявити низку темпоральних особливостей, що характеризуються стійкою циклічністю і підтверджують гіпотезу стосовно принципової керованості часових процесів шляхом управління їх іманентною структурою, якою виступають цикли.

Аналіз зарубіжного досвіду побудови багатофакторних, протяжних у часі комплементарних взаємовпливів між системами органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади, дав змогу встановити, що описані З.М.Зотовою, М.Макмілланом, К.Міжеєм, Р.Прюдом, А.Шахом,

Л.Шрьодером та іншими форми функціональної комплементарності є виявом темпоральної парадигми, адже вони передбачають структурування комплементарних процесів у часі. Установлено, що найбільше значення вказаний досвід має для побудови моделей оптимально структурованих у часі комплементарних функцій місцевого самоврядування, що зазвичай інтерпретуються як процес діяльності органів місцевого самоврядування.

Розкрито сутність інституціональної та функціональної комплементарності системи місцевого самоврядування. Інституціональна комплементарність системи МС передбачає закріплені у законодавстві способи реалізації взаємодії з іншими органами публічного управління як місцевого, так і центрального рівня і свідчить про організаційну іманентну єдність кількох відносно стабільних систем, не відображаючи їх рух у часі. Атрибутивними рисами функціональної комплементарності системи МС є такі: вона характеризує процес; може формуватися і використовуватися ситуативно на основі принципів організаційної і правової автономії як механізм “відповіді” на екзогенний чи ендогенний “виклик”; на відміну від інституціональної, її ініціаторами і суб’єктами можуть виступати не тільки легітимізована керуюча підсистема, а й будь-який інший (група інших) елемент системи МС.

Виявлено специфічну темпоральну властивість феномену місцевого самоврядування, якою є постійно реалізовувана в часі здатність, актуалізована спроможність виступати центром комплементарних зв’язків, головним актором комплементарних процесів. На основі парадигми темпоральності обґрунтовано, що ефективним вектором розвитку системи місцевого самоврядування є реалізація принципу комплементарності шляхом вільного (на основі принципів організаційної та правової автономії) вибору оптимального комплементора – доцільного на певний період часу суб’єкта II, який буде найбільш домірним для суб’єкта I, що представляє систему місцевого самоврядування.

Установлено специфіку темпоральної парадигми діяльності ОМС, яка полягає в синергетичній єдності моделі ефективної діяльності ОМС у часовому вимірі та системи понять і теоретичних підходів, що визначають характеристику часового виміру діяльності ОМС. Темпоральна парадигма діяльності ОМС є комплексом теоретичних і методологічних засад та механізмів оптимального функціонування ОМС у часі.

У **другому розділі** – *“Темпоральна парадигма місцевого самоврядування в умовах онтологічної циклічності”* – обґрунтовано темпоральність у діяльності органів місцевого самоврядування; визначено умови комплементарної екзогенної циклічності в місцевому самоврядуванні; описано темпоральні виміри побудови системи місцевого самоврядування; досліджено соціально-економічний аспект екзогенного середовища функціонування органів місцевого самоврядування; обґрунтовано мультифакторний підхід до діяльності органів місцевого самоврядування.

Обґрунтовано темпоральний аспект удосконалення системи місцевого самоврядування. Доведено доцільність використання циклів як окремих елементів темпоральних структур. Наявність різномірних за середовищами, природою,

сутністю екзогенних та ендогенних об'єктивних і верифікованих циклів, що трактуються як структурні елементи часу, пояснює наявність різних за розмірністю, темпом “часів” – фізичного, історичного, соціального, квантованого тощо.

Розроблено підхід до управління комплементарними темпоральними факторами в умовах ендогенних і екзогенних впливів на динаміку системи МС, що ґрунтується на понятті “об'єктивно-змістовного часу”, яким є кількість завершених циклів за одиницю фізичного часу. Встановлено, що однією з причин недостатнього рівня взаємодії між системами органів МС і місцевих органів виконавчої влади (МОВВ) у забезпеченні територіального розвитку є темпоральний дисбаланс функціонування елементів підсистем та систем і, відповідно, одним із векторів трансформації системи місцевих органів публічного управління є узгодження внутрішніх і зовнішніх циклів функціонування органів місцевого самоврядування (ОМС) і МОВВ.

Еталоном об'єктивно-змістовного часу для ОМС, його “мірою” в розумінні Гегеля може виступати цикл реалізації його функції, максимально результативний та лаконічний. З метою запобігання змінам швидкості етального процесу запропоновано критерії подібного темпорального еталону для ОМС, що описуються в термінах “результативності” (яка передбачає, зокрема, економічність часових витрат) та “лаконічності” (в розумінні уникнення зайвих етапів циклу), які унеможливають відхилення швидкості етального процесу від максимально можливої на певному етапі розвитку керуючої підсистеми, що повинна відповідати основним показникам керованої, тобто території юрисдикції ОМС. Інакше кажучи, об'єктивно-змістовний час може використовуватися як еталон темпоральних процесів у системі ОМС.

Запропоновано тлумачення ефекту “темпоральної потужності”, що виявляється в кількості реалізованих функцій за одиницю фізичного часу. Розроблено підходи до управління потенціалом “темпоральної потужності” через цілеспрямовану кореляцію ритмів і циклів діяльності ОМС з природними екзогенними ритмами та циклами на світоглядній основі холізму, що виходить із синергетичної єдності світу.

Визначено умови онтологічної циклічності функціонування органів місцевого самоврядування, а саме – охарактеризовано закономірності соціально-економічного розвитку територій, які полягають у кореляції кількох соціально-економічних циклів (Жугляра, Кітчина, С.Кузнеця) з К-циклами (циклами М.Д.Кондратьєва) на фоні циклів Сонячної активності за числом Вольфа W та виявлено специфіку циклів СА як гомеостату надсистем територіального розвитку. На цій основі обґрунтовано кореляцію між соціально-економічними циклами і СА.

Установлено ключову закономірність екзогенного середовища системи МС, що полягає в наявності низки чітких прямих і обернених залежностей між циклами СА і К-циклами, які сукупно корелюються з циклами Пантіна. Виявлено соціально-економічні характеристики тенденцій екзогенного середовища функціонування органів місцевого самоврядування. Доведено наявність існування таких залежностей між циклами СА і валового

регіонального продукту (ВРП) та індексу людського розвитку: позитивний тренд ВРП і регіонального ІЛР спостерігається при середній СА, на стадіях, рівновіддалених від екстремумів. Водночас загальною є тенденція до зниження ІЛР при наближенні до екстремумів СА (рис. 1).

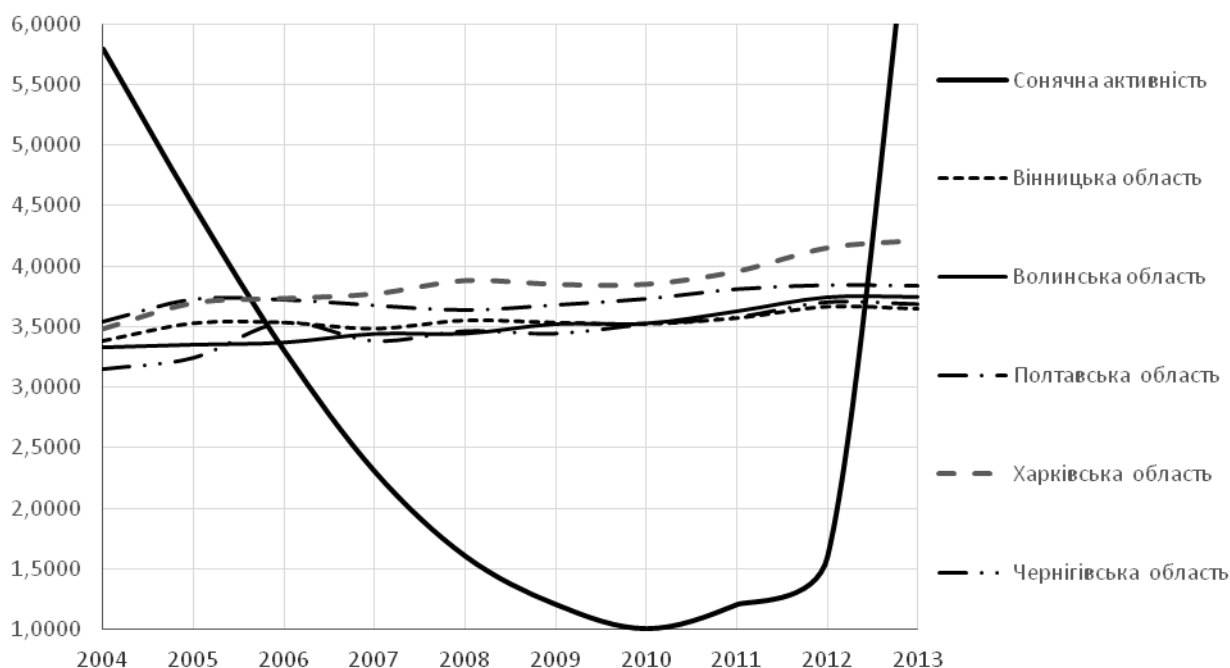

Рис. 1. Кореляція СА та регіонального Індексу людського розвитку (фрагмент)

З метою ефективної реалізації ключових управлінських функцій ОМС – прогнозної, планувальної, виконавської, контролю необхідно здійснювати моніторинг ІЛР на територіях юрисдикції ОМС у кореляції із СА. Використання формалізованих показників указаної кореляції дасть змогу уникнути суб'єктивізму в оцінках, адже достовірно обґрунтовуватиме ефективність чи її відсутність у діяльності ОМС щодо соціогуманітарного розвитку, закріплюючи в переліку екзогенних факторів впливу, зокрема і СА.

Сформовано підходи до оптимізації прогнозної та планувальної функцій ОМС. Запропоновано теоретико-методологічну модель використання їх властивостей (рис. 2), на основі якої обґрунтовано необхідність урахування динамічних аспектів ряду зовнішніх середовищ, що характеризуються стійкою циклічністю у загальній теорії стратегічного планування розвитку як територій, так і окремих організацій. Урахування загальних тенденцій розвитку зовнішнього і внутрішнього середовища через формалізовану характеристику – визначену фазу циклу, дасть можливість давати більш чіткі прогнози. Для реалізації такого підходу необхідно здійснювати такі кроки: 1) виділити компоненти екзогенного середовища виходячи з принципу єдності систем:

економічний, соціальний, політичний тощо, які можуть також застосовуватися для аналізу характеристики будь-яких інших видів середовищ залежно від специфіки розвитку досліджуваного об'єкта; 2) визначити фазу розвитку цілісного екзогенного середовища на основі інтеграції циклів різних видів і типів, що дасть змогу більш точно встановити соціально-економічну специфіку наступної фази територіального розвитку, для часового періоду якої здійснюється прогноз; 3) визначити поточну фазу життєвого циклу організації (об'єкта) і прогнозовану на досліджуваній період часу для внутрішнього середовища; 4) спрогнозувати оптимальний обмін ресурсами з урахуванням кореляції фаз внутрішнього і зовнішнього середовищ.

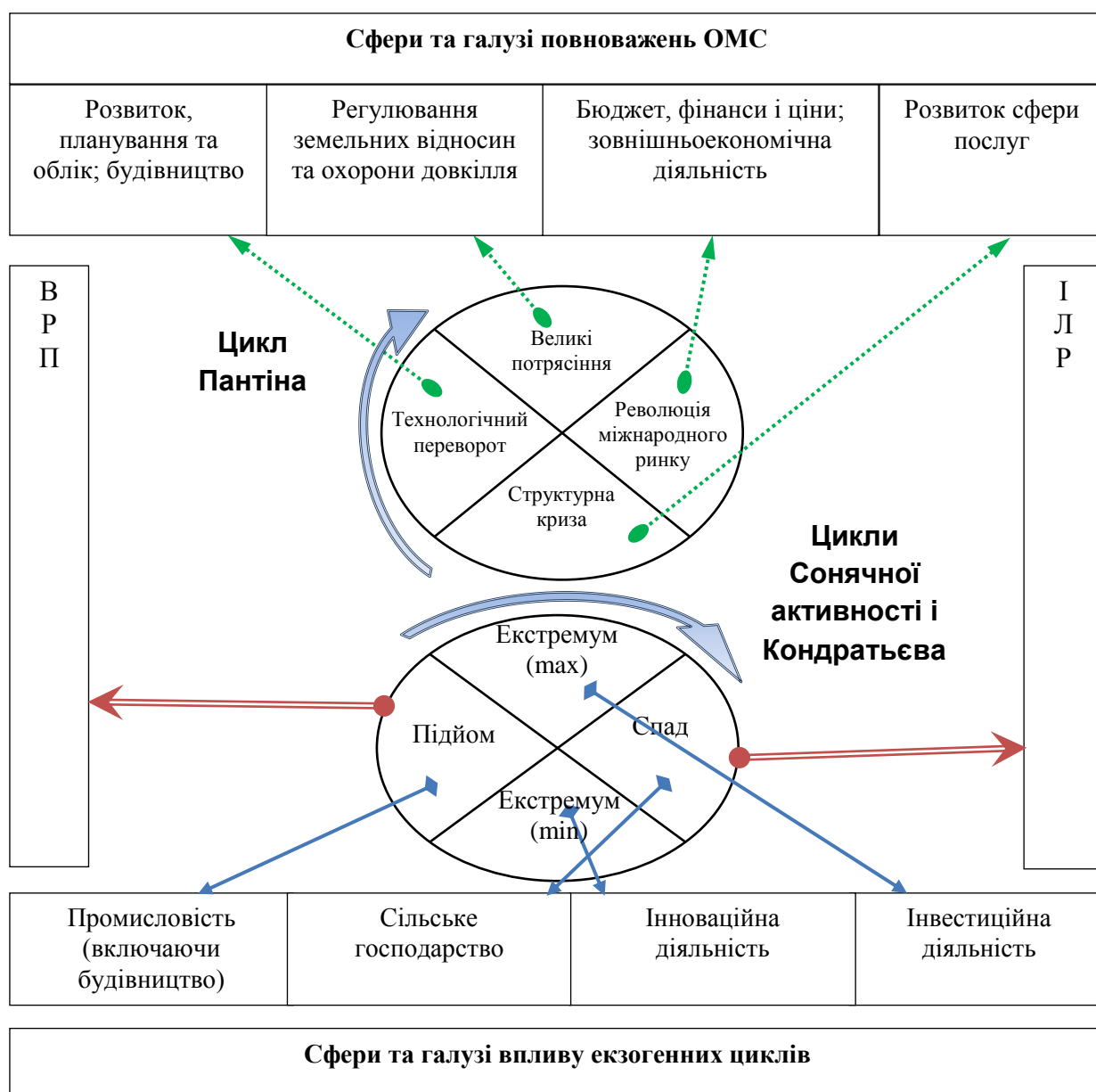

Рис. 2. Теоретико-методологічна модель ефективної діяльності ОМС в умовах багатофакторної екзогенної циклічності: позитивний вплив екзогенних циклів

У третьому розділі – “*Методологія темпорального підходу до розвитку місцевого самоврядування в Україні*” – досліджено специфіку темпорального аспекту суспільного феномену місцевого самоврядування; охарактеризовано принципи та моделі розвитку територіальної громади; виявлено суб’єкт-об’єктні відносини у функціонуванні територіальної громади; обґрунтовано емерджентність системи місцевого самоврядування міста за темпоральним підходом; розроблено підходи до управління поліцентричною системою місцевого самоврядування населеного пункту за умови темпоральності.

Установлено специфіку суспільного феномену місцевого самоврядування, зокрема наявність у нього атрибутивних рис відкритої динамічної системи, яка прагне досягнути рівноважних станів і, проходячи крізь них, реалізує повний цикл розвитку за класичними формами організаційних циклів. Темпоральна специфіка вказаних процесів полягає в різноплановості часу відповідних етапів та циклів.

З’ясовано, що територіальна громада виступає протоорганом місцевого самоврядування в тому розумінні, що потребує ОМС, їх системоутворюючих факторів, критеріїв і форм. Територіальна громада має потенціал органу МС, який набуває реалізованості та повноцінності, коли ТГ самостійно вирішує питання місцевого значення (Ст.140 Конституції України). Статус “вторинності” органів місцевого самоврядування відносно “первинного” елемента територіальної громади передбачає наявність у ній необхідних потреб і ресурсів; своєрідних прототипів, матриць майбутніх ОМС. Разом з тим територіальна громада може тлумачитися і як метаорган МС, адже виступає стрижнем, по осі якого реалізовується місцеве самоврядування; вона утворює ОМС, але має потенційну можливість сама виконувати функції ОМС. Із змісту Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” очевидно стає роль територіальної громади як керуючої підсистеми. Водночас відповідно до закону теорії систем керуюча підсистема повинна відповідати за сутнісними ознаками керованих. Такий збіг у часі утворить своєрідний темпоральний резонанс між двома підсистемами, забезпечуючи адекватність керуючих впливів.

Обґрунтовано суб’єкт-об’єктні відносини у функціонуванні ТГ. Так, теорія систем створює методологічне підґрунтя для пошуку найбільш адекватної описової моделі статусу ТГ у контексті аналізу функцій органів місцевого самоврядування. Йдеться про теоретичні концепти, побудовані навколо поняття “інтеграції”. У класичних працях з теорії систем, теорії організацій запропоновано кілька типів динамічних форм інтеграції, серед яких найбільш точно характеризують статус ТГ у системі МС *багатозв’язкова*, у якій кожна ланка пов’язана з усіма іншими, та *матрична*, де кожна ланка має різний ступінь зв’язку з іншими елементами залежно від кількості та інтенсивності впливів. Одним із варіантів тлумачень поданих структур може бути розуміння відповідності багатозв’язкової та матричної форм інтеграції як таких, що характеризують різний стан (наявний та очікуваний за шкалою часу) зв’язків у системі МС окремого населеного пункту за різноплановими характеристиками здійснюваних функцій.

Доведено, що темпоральна система характеризується емерджентністю і не може бути витлумачена як проста сукупність окремих елементів-подій. Системних властивостей вона набуває в процесі реалізації комплексу завершених протяжних у часі структур – циклів. За аналогією з другим законом термодинаміки рівень ресурсів для здійснення повноважень ОМС у системі є обмеженим, крім того, з плином часом накопичується ентропія. Тому було запропоновано підхід до ефективного управління циклами (витлумаченими як часові структури) в темпоральній системі діяльностей ОМС та антиентропійні механізми.

Виявлено емерджентність системи місцевого самоврядування міста. Так, система місцевого самоврядування міста характеризується рисою ієрархічності відносно інших соціальних систем, хоча всередині самої системи не діє принцип субординації між органами місцевого самоврядування різного рівня. Сучасний етап розвитку системи місцевого самоврядування може описуватись у трьох аспектах: феноменальному, тобто реальної дійсності; теоретичному, який передбачає осмислення на методологічному рівні процесів буття, і правового поля, що займає проміжний за цією класифікацією статус, опосередковуючи взаємовпливи між першими двома. Аналіз сучасного зрізу наведених трьох аспектів дає підстави стверджувати, що для них існує спільна площина проблем, які пов'язані із недостатністю ресурсів, необхідних для адекватного сучасним реаліям функціонування системи МС. Таким чином, виникає ситуація невідповідності між ступенем (стадією) розвитку надсистеми (суспільства в цілому) і окремої, хоча водночас і самодостатньої, системи МС. Очевидно, що пошук шляхів вирішення наведеного кола проблем має здійснюватися виходячи зі специфіки суспільних систем, до яких належить і система місцевого самоврядування. За результатами аналізу встановлено низку темпоральних властивостей, комплекс яких утворює емерджентність системи місцевого самоврядування міста. Ними є такі: 1) здатність системи змінювати власну внутрішню структуру та домінування внутрішніх впливів над зовнішніми на деякий період часу: в разі необхідності реагування на зміни система ОМС утворює новітні елементи, модифікує вже існуючі в межах власної системи або змінює структурні, функціональні зв'язки між елементами у своїх межах; 2) спроможність елементів системи МС трансформувати види ресурсів (нематеріальні у матеріальні) з метою подальшого розвитку системи.

Сформульовано засади управління поліцентричною системою МС населеного пункту за умови темпоральності. Одним із атрибутів розвитку в широкому розумінні є збереження іманентних рис системи, що зумовлюють її специфіку в часовому проміжку. Аналіз системи МС населеного пункту демонструє її специфічну рису – поліцентричність, ознакою якої є наявність кількох керуючих підсистем (перша характерна особливість). Керуючими підсистемами в системі МС населеного пункту є ТГ та ОМС (цілісне утворення, що складається з представницького та виконавчих органів). Доведено темпоральну залежність, яка полягає в тому, що чим складнішою є система МС населеного пункту, тим більшою є вірогідність зростання кількості керуючих

підсистем. Виявлено, що кожен елемент системи МС населеного пункту – ТГ, місцева рада та її виконавчі органи, голова (сільський, селищний, міський), орган самоорганізації населення (ОСН) чи староста – виступає своєрідною керуючою підсистемою. Керуючі впливи на навколишнє середовище справляються в процесі реалізації власних, делегованих повноважень, вирішення питань виключної компетенції тощо. Водночас у низці випадків кожна із керуючих підсистем здатна перебрати на себе функції, що традиційно належать до функцій інших керуючих підсистем. У результаті визначено другу характерну особливість поліцентричної системи МС населеного пункту: кожен елемент системи є керуючою підсистемою, що постійно управляє певною сферою життєдіяльності і здатен справляти управлінські впливи інших керуючих підсистем. Саме цим фактором саморегуляції зумовлюється здатність до стабільного розвитку МС у населених пунктах, що може розглядатися як темпоральна властивість поточного етапу розвитку державності.

У **четвертому розділі** – *“Прикладні положення темпоральності в публічному управлінні на місцевому рівні”* – досліджено темпоральний вимір взаємодії органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади; обґрунтовано антиентропійний підхід як основу оптимізації організаційних процесів у системі місцевого самоврядування; розроблено еволюційну динамічну морфологічну модель системи місцевого самоврядування; виявлено трансформацію процесів прямої демократії; сформульовано підходи до оптимізації надання муніципальних послуг в умовах темпорального комплементарного управління.

Здійснено інтерпретацію діяльності ОМС на основі темпоральної парадигми, яка передбачає наявність часових систем, утворених з окремих елементів діяльностей як темпоральної системи, що складається з окремих процесів, під час яких актуалізується функція ОМС, її структура виявляє характер складної циклічності, мультифакторність якої утворена комплексом екзогенних та ендогенних циклічних впливів. На основі тлумачення циклів як завершених часових структур темпоральність діяльності ОМС може інтерпретуватися як повний цикл реалізації функції ОМС, опредмечений через систему заходів щодо реалізації повноважень, витлумачений у часовому зрізі.

Визначено темпоральну специфіку взаємодії органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади. Суттєвий інтерес становлять динаміка зміни формулювань та акцентування уваги на різноманітних векторах та аспектах інституційної комплементарності в науковій думці, що відображає об’єктивну реальність; констатовано певну циклічність руху парадигми комплементарності. Зроблено висновок щодо еволюційного розвитку парадигми комплементарності (як функціональної, так і інституційної), яка виявляється як взаємодія ОМС і МОВВ. Указана закономірність розкрита в працях сучасних вчених та відображає об’єктивний характер взаємовпливів між органами двох гілок публічного управління. Виявлений цикл розвитку парадигми комплементарної взаємодії ОМС і МОВВ відповідає загальнонауковому розумінню циклічності суспільних процесів.

Побудовано еволюційну динамічну морфологічну модель, специфіка якої зумовлюється об'єктом – феноменом місцевого самоврядування, складові елементи якого беруться за параметром часових змін і розглядаються як процеси, що в сукупності реалізують еволюцію. Вказана модель відтворює розвиток системи місцевого самоврядування населеного пункту, на основі якої обґрунтовано, що “досягнення мети” системи органів місцевого самоврядування в Україні може коректно інтерпретуватися на кількох методологічних рівнях – формальному (виконання повноважень); змістовному (надання послуг) та сутнісному (реалізація розвитку людських сутнісних сил через процеси суспільного буття в контексті феномену місцевого самоврядування).

Доведено доцільність застосування антиентропійного підходу для вдосконалення організаційних процесів у системі місцевого самоврядування з допомогою адекватного методологічного інструментарію в суміжних науках. Ентропією для системи МС можна вважати процеси/явища, які не є іманентно властивими вказаній системі. Стан системи, протилежний ентропії, у фаховій літературі часом описується як “негентропія”, в дослідженні пропонується використовувати термін “антиентропія”, що визначає динамічну характеристику процесу “подолання” ентропії. Водночас сама антиентропія не повинна абсолютизуватися, оскільки будь-який процес у крайніх станах криє в собі низку загроз методологічного і прикладного характеру. В дослідженні окреслено загальні підходи до антиентропії в системі МС, яка трактується як цілеспрямована діяльність з приведення системи до такого стану, який більшою мірою відповідає вимогам еволюції, за коротший термін фізичного часу, ніж вимагає повний цикл “природної” еволюції. Переважною рисою антиентропійних впливів є те, що вони можуть реалізовуватися за рахунок “законсервованих” на ентропійній фазі ресурсів.

Управління організаційними процесами в ОМС на основі антиентропійної парадигми є одним із інструментів, що здатен привести систему МС в оптимально-когерентний стан. До запропонованих у дослідженні інструментів управління організаційними процесами в системі МС відносять такі: забезпечення підтримки відкритого стану системи; використання принципу випереджального управління; реалізацію принципу різноманіття; підтримки самоорганізації в системах МС усіх рівнів з метою управління “суміжними можливостями”; використання розробленого генетичного алгоритму; застосування принципу рекомбінації шляхом проведення конкурсів “кращих практик” серед усіх елементів системи МС та МОВВ з передбаченням на законодавчому рівні можливості трансляції певних елементів управління організаційними процесами з однієї гілки публічного управління на іншу. Наведений комплекс підходів забезпечує постійну динамічну багатовекторну взаємодію систем (організацій) різного рівня і різних середовищ.

Установлено необхідність вживання поняття “процес прямої демократії” для позначення комплементарного стану відкритої динамічної системи місцевого самоврядування. Розглянуто особливості підходів до вивчення систем (організацій) за допомогою осі координат, де вісь Y є часовою ординатою, а вісь

X – просторовою. Традиційно розглядається функціонування систем (організацій), розгорнуте за віссю X – розміщення в просторі на певний проміжок часу, що може інтерпретуватися як зріз часу на певному просторі. З'ясовано, що методологічно корисні результати може забезпечити альтернативний підхід до опису системи, який полягає в розгортанні системи в часі за зрізом простору і демонструє такий взаємозв'язок: система (організація), взята за зрізом простору і розгорнута у часі, є процесом. Отже, процес – це не тільки часовий вимір системи (організації), а й протяжна, розміщена в часі система (організація), для якої темпоральний вимір є простором буття. Сама система (організація) являє собою “опредмечений”, “уречевлений” процес.

Обґрунтовано, що процес реалізації будь-якої функції ОМС або МОВВ є традиційною відкритою системою, яка володіє основними характеристиками, притаманними такій системі: 1) наявність певної кількості суб'єктів та об'єктів впливу (передбаченої законодавством); 2) емерджентність (створення принципово нового явища (якості), тобто результат процесу); 3) наявність керуючої підсистеми (суб'єкта, що ініціював процес та контролює його реалізацію). На основі вищевикладеного видається більш коректним аналізувати елементи прямої демократії через поняття “процеси”, які характеризують динамічний аспект системи, а не “форми”, що відображають статичний аспект.

З'ясовано, що взаємодія ОМС і МОВВ в управлінні розвитком процесів прямої демократії має характер складної циклічності, складність якої зумовлюється внутрішньою, іманентною специфікою кожного із суб'єктів впливу: ОМС, МОВВ, місцевого населення і самостійного суб'єкта впливу – феномену співрегулювання. Розкрито специфіку феномену співрегулювання як самостійного суб'єкта впливу на місцевий розвиток: 1) його існування не є детермінованим, передбаченим чинним законодавством чи процесами суспільного розвитку; 2) внаслідок особливостей своєї об'єктивації він максимально відповідає принципам демократичного розвитку суспільства; 3) його структура характеризується унікальністю для кожної окремої ситуації; 4) у разі його виникнення суттєво підвищується ефективність управління територіальним розвитком завдяки здатності трансформувати нематеріальні ресурси в матеріальні результати. Уточнено, що найбільш доцільним на сьогодні механізмом організації взаємодії ОМС і МОВВ в управлінні процесами прямої демократії є організаційно-правовий.

Розроблено підходи до організації надання муніципальних послуг в умовах темпорального комплементарного управління, а саме до формування відкритої системи з надання муніципальних послуг, яка є інституціональним виразом комплементарності органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади. Запропоновано розробляти такі системи управління якістю (СУЯ) в ОМС, які ще на стадії проекту передбачають можливість взаємодоповнення/суміщення з ідентичними СУЯ, що функціонують на відповідній території. Методологічним підґрунтям для такого висновку є темпоральна парадигма, притаманна місцевому самоврядуванню.

У **п'ятому розділі** – *“Практичні рекомендації щодо реформування місцевого самоврядування в Україні”* – визначено темпоральний аспект

удосконалення системи місцевого самоврядування; здійснено структурування функціонування організаційних процесів системи місцевого самоврядування; обґрунтовано циклічність в управлінні діяльністю місцевих органів публічного управління; сформульовано напрями підвищення ефективності надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування.

Установлено, що діяльність ОМС, яка завжди являє собою певний взаємовплив, здійснюється на різних фазах циклу, витлумаченого як елемент темпоральної структури, і тому приводить до різних наслідків. Детермінуючим фактором для певного, відмінного від інших, результату може виступати темпоральний баланс/дисбаланс між екзогенною та ендогенною циклічністю. З огляду на це розроблено підхід до функціонування ОМС в умовах складної динамічної циклічності.

Запропоновано тлумачення резонансу екзогенних і ендогенних факторів розвитку, який виникає в разі збігу фаз внутрішнього і зовнішнього циклів розвитку систем. Наведений принцип резонансу утворює “власний трансформаційний потенціал системи”, тому одним із завдань трансформації системи МС є формування взаємодії складових систем/елементів шляхом узгодження їх темпоральних вимірів. Пропонується ввести в методологічний інструментарій науки “державне управління” таку типологію аспектів часу, що має прикладне управлінське значення: фізичного часу – на поточному етапі не підлягає управлінським впливам; суб’єктивного часу (сприйняття розмірності – темпів, швидкості процесів особою, організацією або системою) – піддається коригуванню методами тайм-менеджменту; об’єктивно-змістовного часу, яким виступає кількість завершених циклів (для посадової/виборної особи, ОМС, системи МС тощо) за одиницю фізичного часу. В ідеальній моделі функціонування організації збігаються об’єктивно-змістовний, фізичний і суб’єктивний час. Розрив між оптимальною для зовнішнього середовища “нормою”, суб’єктивним та об’єктивно-змістовним часом долається шляхом приведення кількості завершених циклів (з урахуванням витрачених ресурсів) до максимально можливої (необхідної) норми в конкретному середовищі з урахуванням психофізіологічних особливостей функціонування кадрового потенціалу ОМС. Таким чином, одним із векторів трансформації системи МС у цілому є узгодження внутрішніх і зовнішніх циклів функціонування різних ОМС.

Розроблено підходи до структурування прогнозного та планувального процесів системи місцевого самоврядування. Запропоновано використання мультифакторного підходу та методології комплементарності. Мультифакторний підхід полягає в інтеграції на основі синергетики ключових ритмів соціально-економічного розвитку територій з урахуванням складної екзогенної циклічності і використанні одержаних даних у процесі реалізації планувальної функції управління. Застосування цього підходу дасть змогу не тільки розглядати наявні процеси ОМС з точки зору управління циклами, а й планувати майбутні функції (як з організації внутрішньої діяльності ОМС, так і з забезпечення соціально-економічного та культурного розвитку територій). Методологія комплементарності ґрунтується на загальній теорії систем і здатна

забезпечити обґрунтовані кореляції (в розумінні взаємодоповнення, взаємодії та взаємовпливів) між усіма вірогідними компонентами тієї системи, для якої розробляються прогноз і програма, з урахуванням динамічного ряду більш складних і широких темпоральних надсистем.

Обґрунтовано доцільність визначення для системи МС темпорального періоду, фази управлінського циклу, на якій поєднання (створення можливості для об'єднання) стратегій розвитку є найбільш прийнятним. Ефективним є таке управління циклами, яке зменшує споживання ресурсів із зовнішнього середовища, не знижуючи загальний рівень енергії системи. Ця мета досягається в результаті дії таких факторів: балансуючих впливів керуючих підсистем; коригуючих впливів зовнішнього середовища; організаційно-правової основи, що передбачає наявність комплементарних (доповнюючих) циклів. Оптимальний результат досягається за умови комплексного застосування перелічених факторів. Визначено сутність мультиплікативного підходу до управління циклами в діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, який полягає в застосуванні принципів темпоральної комплементарності та визначенні точок оптимального розгортання стратегій наступного порядку, відображеного на рис. 3, на основі чого розроблено модель визначення точок розгортання альтернативних/ додаткових стратегій діяльності ОМС.

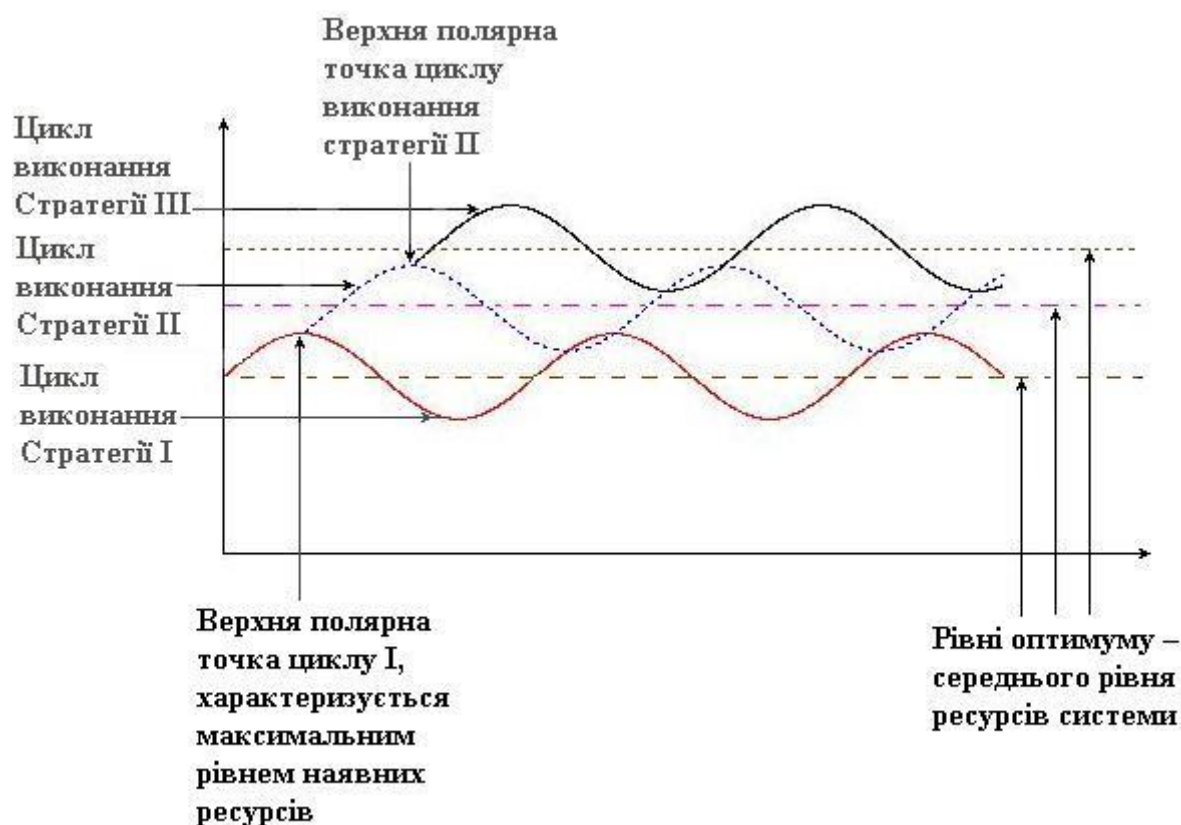

Рис. 3. Модель визначення точок розгортання альтернативних/додаткових стратегій діяльності ОМС

Такий методологічний підхід застосовано під час підготовки пропозицій для виконавчого органу Київської міської ради (КМДА).

Сформульовано пропозиції щодо напрямів підвищення ефективності надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. В результаті дослідження встановлено, що вітчизняна система надання муніципальних адміністративних послуг перебуває на стадії становлення. Доведено, що вкрай важливим є залучення новітніх інструментів управління якістю та результативністю надаваних послуг на етапі становлення галузевого законодавства. Такий методологічний крок сприятиме “вбудовуванню” механізмів самовдосконалення систем надання послуг та СУЯ в структуру процесів. Цю особливість необхідно враховувати, конструюючи системи бенчмаркінгу та адаптуючи міжнародні критерії ефективності бенчмаркінгових систем до вітчизняних умов. Запропоновано комплекс інструментів, що здатний забезпечити ефективність надання муніципальних адміністративних послуг, який з урахуванням принципів синергетики взаємопідсилює ресурси та можливості SMART-методу управління результативністю, окремих елементів бенчмаркінгу, потенціалу принципів організаційної та правової автономії.

На підставі здійсненого дослідження зроблено висновок, що врахування темпоральної парадигми діяльності ОМС та застосування розроблених на її основі підходів до трансформації системи МС в сучасній Україні дасть змогу суттєво оптимізувати соціально-економічну сферу населених пунктів шляхом використання іманентних властивостей динаміки системи МС як нематеріальних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв’язання актуальної наукової проблеми щодо обґрунтування сутності темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування для формулювання підходів до його реформування на основі принципу комплементарності, визначення засадничих вимог до управління темпоральним потенціалом громад для підвищення результативності вирішення питань місцевого значення. За результатами проведених досліджень зроблено такі висновки.

1. Усебічний аналіз наукових праць за темою дисертації свідчить, що проблема обґрунтування темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування до цього часу ще не була предметом спеціального комплексного дослідження. Публікації з досліджуваної теми мають фрагментарний характер і стосуються лише окремих питань місцевого значення в часовому вимірі, реалізації моделей місцевого самоврядування, форм та методів діяльності його органів. Актуалізується ця проблематика і з огляду на сучасний розвиток наукових парадигм, які стверджують холистичний характер часу і простору, хоча проблематика часового зрізу функціонування органів місцевого самоврядування ще не була предметом спеціальних досліджень, особливо у своєму парадигмальному статусі.

Удосконалено понятійно-категорійний апарат, що стосується сфери діяльності органів місцевого самоврядування, шляхом визначення термінів

“об’єктивно-змістовний час”, “темпоральна потужність”, “функціональна комплементарність”, “антиентропійні механізми”, особливістю яких є відповідність темпоральній логіці, що належить до некласичної модальної логіки, з урахуванням синергетичної єдності з комплементарністю, яка полягає у синкретичному комплексі базових вихідних положень і теоретико-методологічної моделі діяльності органів місцевого самоврядування в часовому аспекті.

2. Розкрито сутність темпоральної парадигми діяльності органів місцевого самоврядування на основі теоретико-методологічної моделі такої діяльності в часовому вимірі та системи вихідних положень щодо її характеристики. Показано, що іманентною властивістю представницьких органів територіальної громади є комплементарність як атрибутивна здатність виступати суб’єктом взаємодоповнення та взаємовпливів у часовому континуумі, а їх діяльність є послідовністю в часі станів цієї властивості. Темпоральна парадигма має бути основою трансформації сукупності уявлень щодо: динамічних процесів за часом у середовищі сіл, селищ, міст і їх системи місцевого самоврядування; структури подій місцевого значення; реалізовуваних функцій місцевого самоврядування та діяльності його органів; використання місцевих ресурсів; визначення об’єктів впливу та зміни його циклів (зовнішніх і внутрішніх). Комплементарні зміни характеризують часову складову взаємодії системи місцевого самоврядування із системами публічного управління та системою суб’єктів господарювання в процесі розвитку територій.

3. Вироблено концептуально-методологічний підхід до постановки і вирішення завдань управління темпоральним потенціалом органів місцевого самоврядування у зовнішніх та внутрішніх впливах на динаміку їх діяльності, що ґрунтується на понятті “об’єктивно-змістовний час” як кількість завершених циклів функціонування системи місцевого самоврядування за одиницю фізичного часу. При цьому визначено, що ефект “темпоральної потужності” виявляється в кількості реалізованих функцій за часовий цикл діяльності органів місцевого самоврядування в здійсненні управління цим потенціалом, яка полягає у цілеспрямованій кореляції ритмів і циклів цієї діяльності з природними ритмами та циклами.

Доведено необхідність удосконалення еталону корисності часу діяльності органів місцевого самоврядування для характеризування циклу виконання їх функцій та реалізації запропонованих процедур: формування об’єктивно-змістовного часу; побудови та використання комплементарних стратегій з можливістю їх застосування в процесі організації діяльності органів місцевого самоврядування за принципом досягнення “об’єктивно-змістовного часу”.

4. Виявлено темпоральну природу онтологічної циклічності як середовища діяльності органів місцевого самоврядування на основі теоретико-методологічної моделі, яка характеризує наявність різнорідних за середовищами, природою, сутністю об’єктивних верифікованих циклів, що відображають структурні елементи часу. Досліджено природу онтологічних циклів як окремих елементів темпоральних структур; виділено економічні цикли розвитку територій, які відображаються в реальних часових коливаннях

валового регіонального продукту; доведено наявність залежностей між циклами Сонячної активності і валового регіонального продукту та індексу людського розвитку, позитивний тренд яких спостерігається на середній фазі циклу Сонячної активності, на стадіях, рівновіддалених від екстремумів. Указані залежності можуть застосовуватися для підвищення результативності діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади з урахуванням багатофакторної циклічності.

5. Сформульовано темпоральні базові принципи діяльності органів місцевого самоврядування, до яких віднесено: циклічність; комплементарність; адаптивність; емерджентність; антиентропійність. Зокрема, принцип циклічності передбачає, що структурним елементом темпоральної системи діяльності органів місцевого самоврядування виступає цикл, а сукупність внутрішніх циклів виявляє її імпліцитне змістовне ядро згідно з принципом комплементарності. Якщо принцип адаптивності полягає в тому, що найвища ефективність темпоральної діяльності органів місцевого самоврядування досягається в процесі адаптації відповідних функцій до умов складної екзо- та ендогенної циклічності, що забезпечує єдність темпоральних систем різного порядку, то принцип емерджентності пов'язаний зі складністю часових систем такої діяльності, що є домірною до збільшеної в процесі реформ кількості функцій, і системних властивостей набуває в процесі реалізації циклів. Водночас принцип антиентропійності відображає обмеженість обсягу ресурсів для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування, а системна ентропія має долатися за допомогою комплексу розроблених механізмів управління ними.

6. Аргументовано засадничі вимоги до діяльності органів місцевого самоврядування, які передбачають необхідність урахування виявлених темпоральних властивостей циклічності: синхронізацію ендогенної діяльності органів місцевого самоврядування з динамікою екзогенної, що забезпечить відповідність керуючої і керованої систем і внаслідок цього ефективність здійснюваних функцій; побудову комплементарних циклів, що уможливить суттєву економію ресурсів; утворення темпоральних точок розгортання додаткових можливостей, що спрямоване на оптимізацію управлінських циклів. Показано, що детермінуючим фактором недостатньої ефективної діяльності органів місцевого самоврядування може виступати темпоральний дисбаланс між різними видами циклічності, у зв'язку з чим розроблено підхід до дослідження складної динамічної циклічності, що дає змогу синхронізувати внутрішні цикли управлінської діяльності із закономірностями зовнішнього середовища. Реалізація сформульованих вимог дасть змогу уникнути негативних явищ, зумовлених циклічними кризами, оскільки найвищий рівень ефективності діяльності органів місцевого самоврядування досягається за умови збігу в часі полярних точок кількох циклів або фаз "зростання" та "старіння" за життєвим циклом, що забезпечують досягнення максимального рівня результативності системи.

7. Розроблено систему загальних вихідних засобів щодо вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, що базується на принципі

комплементарності, згідно з якою в її основу покладено цілісний комплекс інституціональної та функціональної комплементарності, шляхом закріплення розроблених організаційно-правових інструментів у локальних нормативних актах (регламентах місцевих рад та статутах територіальних громад). Інституціональною комплементарністю виступає закріплений у правовому полі спосіб реалізації взаємодії з іншими органами публічного управління, який виявляє організаційну іманентну єдність стабільних систем, не відображаючи їх рух у часі, а функціональною комплементарністю – темпоральний процес, який реалізується ситуативно на основі принципів організаційної і правової автономії місцевого самоврядування. Розроблені засоби забезпечують синкретичну єдність управлінських процесів, керуючих підсистем та нерозривність управління на територіальному рівні.

8. Обґрунтовано сукупність наукових настанов, згідно з якими потрібно враховувати наростаючу в часі динаміку ознак територіальної громади як протооргану і метаоргану місцевого самоврядування; темпоральну емерджентність цієї складової системи; здатність трансформувати види ресурсів; поліцентричність, що характеризують поточну темпоральну специфіку населеного пункту як середовища діяльності органів місцевого самоврядування. В цій сукупності система форм матричної та багатозв'язкової структурних побудов виявила посилення з плином часу властивості територіальної громади виявляти змістовну, сутнісну протяжність крізь поле розвитку системи місцевого самоврядування, відобразила специфіку принципу темпоральної емерджентності системи місцевого самоврядування населеного пункту, що дає змогу забезпечити домінування в часі внутрішніх впливів над зовнішніми шляхом утворення новітніх елементів чи модифікації вже існуючих або зміни структурних, функціональних зв'язків між елементами; здатність трансформувати види ресурсів з метою подальшого розвитку системи.

9. Розроблено інструментарій підвищення ефективності реалізації прогнозної та планувальної функцій органів місцевого самоврядування, який ґрунтується на врахуванні темпоральної динаміки і передбачає такий порядок дій: формалізацію визначеної фази зовнішньої та внутрішньої циклічності; побудову на цій основі розширеної матриці SWOT-аналізу; верифікацію отриманих даних шляхом використання феномену макроквантових кореляцій.

Доведено, що необхідно брати до уваги темпоральні динамічні аспекти ряду зовнішніх середовищ, що характеризуються стійкою циклічністю, у стратегічному плануванні розвитку як територій, так і місцевих органів публічного управління. Врахування темпоральних тенденцій розвитку середовища діяльності органів місцевого самоврядування через формалізовану характеристику – визначену фазу циклу – уможливить здійснення більш чітких прогнозів. Обґрунтовано доцільність використання методологічного потенціалу “квантового ЕПР-ефекту”, сутність якого полягає в ідентичності станів частинок, які мають однакове походження, що дає можливість встановити специфіку однієї, вимірявши стан іншої. При цьому стане можливою достовірність прогнозів темпоральних характеристик подібних процесів.

10. Сформульовано вихідну концепцію оптимізації організаційних процесів у системі місцевого самоврядування, яка полягає в застосуванні антиентропійного підходу на основі темпоральної парадигми, що передбачає “стрілу часу” і, за аналогією з другим законом термодинаміки, – накопичення ентропії в системі. Антиентропійний підхід забезпечує динамічну багатовекторну взаємодію систем місцевого розвитку із середовищем (територіальні громади, місцеві ради всіх рівнів, їх виконавчі органи, місцеві органи виконавчої влади, громадські організації, суб’єкти господарювання), а також застосовується для забезпечення когерентної дисипативної активності. Для реалізації цієї концепції розроблено комплекс інструментів управління організаційними процесами, які передбачають формування “темпоральних суміжних можливостей” у системі місцевого самоврядування на основі часового аспекту самоорганізації. Розроблено генетичний алгоритм як складову антиентропійного управління, функція якого полягає в заміні менш успішних принципів на нові. Доведено необхідність перенесення управлінських впливів в ентропійних станах з організаційних форм (структури) на динамічні зв’язки між елементами, такими як органи місцевого самоврядування об’єднаних територіальних громад, районні та обласні ради та їх виконкоми, органи самоорганізації населення, старости, префекти, громадські організації та громадські рухи, суб’єкти господарювання.

11. На підставі врахування основних наукових результатів дослідження, вітчизняного і світового досвіду, потреб в оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування та з метою подальшого впровадження в практичну діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування запропоновано практичні рекомендації на таких рівнях:

– законодавчому: при підготовці проектів законів України “Про місцеве самоврядування в Україні”; “Про добровільне об’єднання територіальних громад”, “Про органи самоорганізації населення”; “Про асоціації органів місцевого самоврядування” та змін до них, а саме в частині внесення пропозицій стосовно необхідності врахування темпорального аспекту в кореляції з принципом комплементарності в діяльності органів місцевого самоврядування;

– організаційно-методичному: при підготовці проектів управлінських рішень щодо реформування місцевого самоврядування в Україні; проектів Програм економічного і соціального розвитку міст України; рекомендацій щодо співробітництва територіальних громад у частині організації та юридичного оформлення співробітництва; рекомендацій щодо Стратегічного розвитку міст; під час розробки проекту Плану заходів щодо реалізації Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні; підготовки пропозицій щодо Програм розвитку Центрів надання адміністративних послуг.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися вдосконалення організаційних засад діяльності складових системи місцевого самоврядування підходів щодо когерентності соціально-економічних циклів як умов функціонування органів місцевого самоврядування і на цій основі – поліпшення прогностичної та планувальної діяльності на місцевому рівні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Колтун В. С. Закономірності та тенденції розвитку місцевого самоврядування: комплементарний підхід : монографія / В. С. Колтун. – К. : НАДУ; Фенікс, 2015. – 360 с.
2. Організація надання послуг: теорія, методологія, практика : монографія / кол. авт. : Г. А. Борщ, Н. В. Васильєва, О. І. Васильєва, ... В. С. Колтун та ін. ; за заг. ред. О. І. Васильєвої, О. С. Ігнатенка. – Донецьк : Юго-Восток, 2014. – 388 с. – Авторські: п. 3.3, с. 142–151; п. 5.3, с. 211–224.
3. Колтун В. С. Методологічні засади аналізу соціального феномену місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Упр. сучас. містом. – 2004. – № 10–12 (16). – С. 246–251.
4. Колтун В. С. Теоретико-методологічні підходи до розвитку територіальних громад / В. С. Колтун // Вісн. НАДУ. – 2010. – № 2. – С. 162–169.
5. Колтун В. С. Система органів місцевого самоврядування: методологічні підходи до аналізу / В. С. Колтун // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : НАДУ, 2010. – Вип. 1. – С. 142–150.
6. Колтун В. С. Емерджентність системи місцевого самоврядування міста / В. С. Колтун // Вісн. НАДУ. – 2010. – № 4. – С. 149–157.
7. Колтун В. С. Управління зворотними зв'язками у поліцентричній системі місцевого самоврядування населеного пункту / В. С. Колтун // Аналітика і влада : журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самоврядування НАДУ при Президентові України. – К. : НАДУ, 2011. – № 3. – С. 169–174.
8. Колтун В. С. Антиентропійна парадигма управління організаційними процесами в системі місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Упр. сучас. містом. – 2011. – № 1–4/1–12 (41–44). – С. 135–142.
9. Колтун В. С. Взаємодія органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади в управлінні розвитком процесів прямої демократії / В. С. Колтун // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 2(50). – С. 75–78.
10. Колтун В. С. Організація взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади у сфері надання муніципальних послуг / В. С. Колтун // Вісн. НАДУ. – 2012. – № 1/2012. – С. 211–220.
11. Колтун В. С. Розвиток парадигми взаємодії органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади / В. С. Колтун // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 3 (14). – С. 301–308.
12. Колтун В. С. Інструменти ефективного надання муніципальних адміністративних послуг органами місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Наукові праці : наук.-метод. журн. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 193. – Т. 205. – С. 7–11. – (Серія “Державне управління”).

13. Колтун В. С. Організація діяльності органів місцевого самоврядування в умовах екзогенної циклічності: мультифакторний підхід / В. С. Колтун // Упр. сучас. містом. – 2012. – № 1–4/1–12 (45–48). – С. 53–60.

14. Колтун В. С. Управління організаційними процесами в системі місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2013. – Вип. 1(40). – С. 391–398.

15. Колтун В. Специфіка функціонування поліцентричної системи місцевого самоврядування в містах України / В. Колтун // Міське самоврядування в Польщі та Україні / за заг. ред. М. Карпюка. – Roznan-Kijow : [s. n.], 2013. – Р. 339–351.

16. Колтун В. С. Управління циклами в діяльності місцевих органів публічного управління / В. С. Колтун // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. – Вип. 3(55). – С. 140–145.

17. Колтун В. С. Процессы реформирования системы органов местного самоуправления в регионе / В. С. Колтун // Государственное управление и государственная служба : междунар. науч.-аналит. журн. : период. науч. изд. Акад. гос. упр. при Президенте Республики Казахстан. – 2013. – Вып. 4. – С. 167–171.

18. Колтун В. С. Трансформаційні процеси у розвитку системи місцевих органів публічного управління / В. С. Колтун // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во “ДокНаукаДержУпр”, 2013. – Вип. 4(16). – С. 178–183.

19. Колтун В. С. Темпоральні аспекти управління трансформацією системи місцевих органів публічного управління / В. С. Колтун // Аналітика і влада : журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самоврядування НАДУ при Президентіві України. – К. : НАДУ, 2013. – № 7. – С. 214–223.

20. Колтун В. С. Закономірності та тенденції динаміки екзогенного середовища функціонування органів місцевого самоврядування: соціально-економічний аспект / В. С. Колтун // Упр. сучас. містом. – 2013. – № 1– 2/1–6(49–50). – С. 38–46.

21. Колтун В. С. Методологические основы функционирования местных органов публичного управления в условиях комплементарной экзогенной цикличности / В. С. Колтун // European Applied Sciences. – 2014. – № 11. – Р.117–119.

22. Koltun V. Management of temporal aspects of transformational potential of the local self-government system in Ukraine // European Applied Sciences. – 2015. – №# 1. – Р. 112–119.

23. Колтун В. С. Закономірності економічного розвитку територій як контекст функціонування органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В. С. Колтун // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. фах. вид. з держ. упр. – 2015. – № 1. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=805>

24. Колтун В. С. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо подолання соціально-економічних криз у контексті екзогенної циклічності / В. С. Колтун // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 3 (лют.). – С. 90–94.

25. Колтун В. С. Закономірності здійснення функцій місцевого самоврядування в умовах мультифакторної соціальної циклічності / В. С. Колтун // Упр. сучас. містом. – 2013. – № 3–4/7–12 (51–52). – С. 11–18.

26. Колтун В. С. Реалізація прогностичної та планувальної функцій органів місцевого самоврядування в умовах складної динамічної циклічності [Електронний ресурс] / В. С. Колтун // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. фах. вид. з держ. упр. – 2015. – № 2. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=813>

27. Колтун В. С. Комплементарність як парадигма місцевого самоврядування: методологічний аспект / В. С. Колтун // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 4. – С. 104–108.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

28. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, О. С. Ігнатенко, ... В. С. Колтун та ін. ; за заг. ред. В. М. Вакуленко, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ ; Фенікс, 2010. – 400 с. – Авторські : розд.: 2–4; 6–7, 160 с.

29. Міжмуніципальне співробітництво : навч. посіб. / уклад. В. Вакуленко, О. Ігнатенко, Г. Борщ, О. Курт, Ф. Тедік, Т. Журавель [В. Колтун (п. 2.1)]. – К. : Фенікс, 2012. – 392 с. – Авторські с. 291–308.

30. Державна політика щодо місцевого самоврядування (розд. 6) / В. М. Вакуленко, О. Ю. Лебединська, О. С. Ігнатенко, ... В. С. Колтун та ін. // Державна політика : підручник / Нац. Акад. держ. упр при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. – Авторські с. 353–374.

31. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с. – Авторські п. 2.1, с. 7–10.

32. Організація надання публічних послуг на місцевому рівні : навч. посіб. / авт. кол. : Г. А. Борщ, Н. В. Васильєва, О. І. Васильєва, ... В. С. Колтун та ін. ; за заг. ред. О. І. Васильєвої, О. С. Ігнатенка. – К. : НАДУ, 2014. – 444 с. – Авторські п. 3.3, с. 167–178, п. 5.3, с. 252–267.

33. Колтун В. С. Еволюція українського місцевого самоврядування в контексті процесів глобалізації та регіоналізації / В. С. Колтун // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матеріали наук.-практ.конф. : у 2 т., 29 трав. 2003 р., Київ / за ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2003. – Т. 2. – С. 448–450.

34. Колтун В. С. Сучасні тенденції удосконалення державної служби (п. 3.4) / В. С. Колтун // Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми : кол. моногр. / кол. авт. : В. М. Князев, І. Ф. Надольний,

М. І. Мельник, ... В. С. Колтун та ін. – К. : Вид-во НАДУ ; Міленіум, 2003. – 320 с. – Авторські с. 288–299.

35. Колтун В. С. Людиномірна парадигма місцевого самоврядування як новий контекст державотворення / В. С. Колтун // Актуальні проблеми державного управління : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю Акад., Київ, 31 трав. 2005 р. : у 2 т. / за ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Т. 2. – С. 52–54.

36. Колтун В. С. Соціальні механізми забезпечення демократизації місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю : у 4 т., 31 трав. 2007 р., Київ. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – Т. 3. – С. 15–17.

37. Колтун В. С. Формування принципу взаємодії у системі вітчизняного місцевого самоврядування як контекст євроінтеграції / В. С. Колтун // Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті Європейської практики : матеріали наук.-практ. конф., Луцьк 2–3 жовт. 2008 р. – Луцьк : [б. в.], 2008. – С. 69–71.

38. Колтун В. С. Формування парадигми “взаємодії” як концепт розвитку вітчизняного місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 трав. 2008 р. : у 3 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. – К. : НАДУ, 2008. – Т. 3. – С. 30–32.

39. Колтун В. С. Вплив соціального потенціалу місцевого самоврядування на розвиток продуктивних сил / В. С. Колтун // Розвиток продуктивних сил України : від В. І. Вернадського до сьогодення : матеріали ювіл. міжнар. наук. конф., Київ, 20 берез. 2009 р. : у 3 ч. – К. : РВПС України НАН України, 2009. – Ч. 1. – С. 86–87.

40. Колтун В. С. Місцеве самоврядування як контекст формування парадигми демократичного врядування / В. С. Колтун // Демократичне врядування: наука, освіта, практика : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 29 трав. 2009 р. : у 4 т. / за заг. ред. В. П. Приходька, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2009. – Т. 1. – С. 207–209.

41. Колтун В. С. Реалізація потенціалу місцевого самоврядування як ресурс регіонального управління / В. С. Колтун // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Одеса, 30 жовт. 2009 р. : у 2 т. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – Т. 1. – С. 184–186.

42. Колтун В. С. Управління інтелектуальною складовою соціального потенціалу у місцевому самоврядуванні / В. С. Колтун // Галузь науки “Державне управління”: історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2010. – Т. 2. – С. 117–118.

43. Колтун В. С. Управління потенціалом місцевого самоврядування у контексті розвитку публічного адміністрування / В. С. Колтун // Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: Європейський контекст :

матеріали наук.-практ. конф. ; Дніпропетровськ, 15–16 трав. 2009 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 49–50.

44. Колтун В. С. Реалізація потенціалу місцевого самоврядування як ресурс регіонального управління / В. С. Колтун // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Одеса, 30 жовт. 2009 р. : у 2 т. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – Т. 1. – С. 248–250.

45. Колтун В. С. Социальный потенциал местного самоуправления как фактор формирования ресурса города / В. С. Колтун // Ресурсы крупных городов – ресурсы социально-экономического развития региона и страны : материалы междунар. научно-практ. конф., 7–8 окт. 2010 г., Минск. – Минск : МНИИСЭП, 2010. – С. 122–124.

46. Колтун В. С. Емерджентність системи місцевого самоврядування як інноваційний ресурс розвитку міст // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 27 трав. 2011. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2. – С. 16–17.

47. Колтун В. Принцип субсидіарності у наданні муніципальних послуг як парадигма трансформації територіальної організації влади: досвід ЄС для України / В. Колтун // Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали VIII регіон. наук.-практ. конф., 19 трав. 2011 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. – С. 103–106.

48. Колтун В. С. Управління зворотними зв'язками у поліцентричній системі як фактор модернізації системи місцевого самоврядування / В. С. Колтун, О. М. Коваль // Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави : матеріали наук. конф. 16 трав. 2012 р., Київ. – К. : НАДУ, 2012. – С. 71–73. – Авторські с. 71–72.

49. Колтун В. Взаємодія місцевих органів публічного управління у сфері реалізації форм прямої демократії як комунікативного фактору на місцевому рівні / В. Колтун // Дні інформаційного суспільства – 2012 : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 24–25 квіт. 2012 р. – К. : НАДУ, 2012. – С. 77–79.

50. Колтун В. С. Кодекс етики посадових осіб місцевого самоврядування як організаційно-правовий механізм забезпечення високих моральних якостей публічних менеджерів / В. С. Колтун // Стратегія державної кадрової політики – основа модернізації країни : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2012 р. : до 15-річчя галузі науки “Держ. упр.” / редкол. : М. М. Білинська та ін. – К. : НАДУ, 2012. – С. 60–62.

51. Колтун В. С. Перспективні вектори дослідження місцевого самоврядування в контексті науки державного управління / В. С. Колтун, О. М. Коваль, І. Б. Гарькавий // Наука державного управління: досягнення, завдання, перспективи : матеріали Всеукр. конф. (Київ, 29 листоп. 2012 р.) до 15-річчя галузі науки “Держ. упр.” і 10-річчя Ін-ту пробл. держ. упр. і місцев. самоврядування НАДУ / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко. – К. : НАДУ, 2012. – С. 112–115.

52. Колтун В. С. Управління знаннями посадових осіб місцевого самоврядування / В. С. Колтун // Технології забезпечення якості освіти в державному управлінні: виклики сьогодення : матеріали другої Всеукр. наук.-

практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 листоп. 2012. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, М. М. Білінської. – К. : НАДУ, 2012. – С. 340–342.

53. Колтун В. С. Трансформація функцій системи органів місцевого самоуправління в регіонах України / В. С. Колтун // Теорія і практика публічного управління (опит Росії і України) в рамках Міжнародних круглих столів “Курської Коренської ярмарки – 2012”) : сб. науч. ст. / под общ. ред. В. М. Ермакова. – Курск : Изд-во Акад. госслужбы, 2012. – С. 177–186.

54. Колтун В. С. Удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері надання муніципальних адміністративних послуг: європейський досвід для України / В. С. Колтун // Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 27 листоп. 2013 р. : у 2 ч. – Полтава : ПолтНТУ, 2013. – Ч. 1. – С. 89–92.

55. Колтун В. С. Формирование интегрированных основ для стабильного развития на местном уровне в Украине / В. С. Колтун // Интегрированные основы инновационного и устойчивого развития экономики : сб. науч. ст. – Пенза : Приволж. дом знаний, 2013. – С. 123–130.

56. Колтун В. С. Модернизация системы местного самоуправления в Украине как фактор обеспечения эффективного публичного управления / В. С. Колтун // Россия и СНГ: новые возможности стратегического партнерства : материалы междунар. науч.-практ. конф. : сб. науч. ст. РАНХиГС и ФБС СНГ / под общ. ред. А. Я. Быстрыкова, М. Г. Полякова, О. В. Рыбаковой. – М. : Науч. б-ка, 2013. – Вып. 2. – С. 106–109.

57. Колтун В. С. Инструменты повышения эффективности публичной службы в сфере предоставления муниципальных услуг: опыт Украины / В. С. Колтун // Развитие института государственной службы в регионах: международный и российский опыт : сб. ст. междунар. науч.-практ. конф., (19 сент. 2013 г.) : в 3 т. / под. общ. ред. д-ра полит. наук. проф. В. Ф. Ницевача. – Орел : Изд-во ОФ РАНХиГС, 2013. – Т. II. – С. 144–151.

58. Колтун В. С. Управление темпоральными аспектами трансформации системы органов местного самоуправления в Украине / В. С. Колтун // Современный Российский менеджмент: состояние, проблемы, развитие : сб. ст. XXI Междунар. науч.-метод. конф., окт., 2013, г. Пенза / под общ. ред. Б. Н. Герасимова. – Пенза : Приволж. дом знаний, 2013. – С. 62–70.

59. Колтун В. С. Адаптивний менеджмент в органах місцевого самоврядування як інструмент антиентропійного управління / В. С. Колтун // Сучасні проблеми державного та муніципального управління : матеріали Щоріч. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Акад. муніцип. упр. – К. : АМУ, 2015. – С. 71–73.

60. Колтун В. С. Перспективи реалізації прогностичної та планувальної функцій органів місцевого самоврядування в умовах складної динамічної циклічності / В. С. Колтун // Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез XV Міжнар. наук. конгресу, Харків, 2015 р. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2015. – С. 173–175.

АНОТАЦІЯ

Колтун В. С. Темпоральна парадигма діяльності органів місцевого самоврядування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2015.

У дисертації обґрунтовано темпоральність у діяльності органів місцевого самоврядування; визначено умови комплементарної екзогенної циклічності в місцевому самоврядуванні; описано темпоральні виміри побудови системи місцевого самоврядування; досліджено соціально-економічний аспект екзогенного середовища функціонування органів місцевого самоврядування; розглянуто мультифакторний підхід до діяльності органів місцевого самоврядування.

Аргументовано використання принципу емерджентності системи місцевого самоврядування міста за темпоральним підходом; розроблено підходи до управління поліцентричною системою місцевого самоврядування населеного пункту за умови темпоральності. Показано, що антиентропійний підхід є основою оптимізації організаційних процесів у системі місцевого самоврядування; розроблено еволюційну динамічну морфологічну модель системи місцевого самоврядування; виявлено трансформацію процесів прямої демократії. Здійснено структурування функціонування організаційних процесів системи місцевого самоврядування; обґрунтовано циклічність в управлінні діяльністю місцевих органів публічного управління; сформульовано напрями підвищення ефективності надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцеве самоврядування, система місцевого самоврядування, органи місцевого самоврядування, темпоральність, парадигма, цикли, комплементарність, публічне управління.

АННОТАЦИЯ

Колтун В. С. Темпоральная парадигма деятельности органов местного самоуправления. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук государственного управления по специальности 25.00.04 – местное самоуправление. – Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев, 2015.

В диссертации с позиций системного подхода, опираясь на отечественные и зарубежные научные и нормативно-правовые источники, осуществлено теоретическое обобщение и новое решение актуальной научной проблемы обоснования темпоральной парадигмы деятельности органов местного самоуправления для формирования подходов к его реформированию на основе принципа комплементарности, разработки основных требований к управлению темпоральным потенциалом территориальных общин для повышения результативности решения вопросов местного значения.

В результате положено начало концептуально-методологическому подходу к постановке и решению задач управления темпоральным потенциалом органов местного самоуправления, заключающемуся в разработанной системе управления комплементарными темпоральными факторами в эндогенных и экзогенных воздействиях на динамику реализации функций органов местного самоуправления, основанной на понятии “объективно-содержательное время”, под которым понимается количество завершенных циклов деятельности (для лица, организации, системы и т.д.) в единицу физического времени. Сформулированы темпоральные принципы деятельности органов местного самоуправления: цикличность (в смысле общего свойства и системы форм структурных построений); комплементарность; адаптивность; применение инструментария “объективно-содержательного времени”; использование потенциала “темпоральной мощности”; эмерджентность, на основе которых разработаны базовые принципы управления потенциалом “темпоральной мощности”, заключающиеся в целенаправленной корреляции ритмов и циклов деятельности органов местного самоуправления с природными экзогенными ритмами и циклами на мировоззренческой основе холизма, исходящего из синергетического единства мира.

Разработаны научно-прикладные подходы и модели, обеспечивающие теоретическое и практическое использование полученных научных результатов.

Выявлена специфика институциональной и функциональной комплементарности, присущих системе местного самоуправления. Институциональная комплементарность указанной системы предусматривает телеологически выстроенный и закрепленный в законодательстве способ реализации взаимодействия с другими органами публичного управления как местного, так и центрального уровня. Институциональная комплементарность свидетельствует об организационном имманентном единстве нескольких относительно стабильных систем и не отражает их движение во времени. Функциональная комплементарность системы местного самоуправления характеризует процесс (первую его сторону); может формироваться и использоваться ситуативно на основе принципов организационной и правовой автономии; в отличие от институциональной, ее инициаторами и субъектами могут выступать не только легитимизированные управляющие подсистемы, но и любой другой элемент системы местного самоуправления; второй стороной процесса функциональной комплементарности может выступать не только орган публичного управления, но и другая территориальная община и общественная организация/движение при реализации функций по обеспечению развития территорий.

Определены условия темпоральной онтологической цикличности функционирования органов местного самоуправления, а именно выявлена специфика циклов Солнечной активности (СА) в качестве гомеостата надсистем территориального развития; охарактеризованы закономерности социально-экономического развития территорий, которые заключаются в корреляции нескольких экономических циклов (Жугляра, Китчина, С.Кузнецца) с К-волнами (циклами Н.Д.Кондратьева) на фоне циклов Солнечной активности; на основании этого доказана корреляция между экономическими циклами и СА. Приведенная

зависимость свидетельствует о корректности нашей гипотезы относительно комплементарного характера экзогенной цикличности, в условиях которой функционируют органы местного самоуправления.

Обоснован темпоральный аспект совершенствования системы местного самоуправления. Разработан подход к управлению комплементарными темпоральными факторами в эндогенных и экзогенных воздействиях на динамику системы местного самоуправления, базирующегося на понятии “объективно-содержательное время”. Доказаны возможности управления темпоральными аспектами трансформации системы органов местного самоуправления за счет изменения плотности информационных потоков и количества завершенных управленческих циклов в системе местных органов публичного управления.

Сформированы подходы к оптимизации прогнозной и планировочной функций ОМС. Так, обоснована необходимость учета динамических аспектов ряда внешних сред, характеризующихся устойчивой цикличностью, в общей теории стратегического планирования развития как территорий, так и отдельных организаций. Учет общих тенденций развития внешней и внутренней среды с помощью формализованной характеристики – определенной фазы цикла, позволит составлять более четкие прогнозы. Применение разработанной в исследовании расширенной матрицы SWOT-анализа, которая построена с учетом эндогенной и экзогенной цикличности с использованием формализованных характеристик фаз комплементарных циклов внутренней и внешней среды, создаст объективные основания для совершенствования прогнозной и планировочной функций управления, осуществляемых органами местного самоуправления, что, в свою очередь, позволит привести функционирование отдельных элементов системы местного самоуправления к объективно необходимому вектору текущей экзогенной закономерности.

Сформированы подходы к управлению системой местного самоуправления населенного пункта. Установлено, что данная система характеризуется тенденцией нарастающей полицентричности, т.е. предусматривает увеличение количества управляющих подсистем. Из этого следует, что каждый элемент системы местного самоуправления населенного пункта является управляющей подсистемой, постоянно управляет определенной сферой жизнедеятельности и способной осуществлять управленческие воздействия других управляющих подсистем.

Доказана целесообразность применения антиэнтропийного подхода к совершенствованию организационных процессов в системе местного самоуправления. На основе антиэнтропийного подхода к управлению эндогенными процессами в местном самоуправлении предложен комплекс подходов к управлению организационными процессами в системе органов местного самоуправления, который обеспечивает постоянное динамическое многовекторное взаимодействие систем (организаций) различного уровня и различных сред.

Разработана модель анализа деятельности органов местного самоуправления и применения мультипликативного подхода к управлению циклами, которая заключается в применении принципов комплементарности и определении темпоральных точек возможного развертывания стратегий следующего порядка.

Ключевые слова: местное самоуправление, система местного самоуправления, органы местного самоуправления, темпоральность, парадигма, циклы, комплементарность, публичное управление.

ANNOTATION

Koltun V. S. Temporal paradigm of local government bodies' activity. – Manuscript.

Thesis for obtaining the doctor of sciences degree in public administration, specialty 25.00.04 – local self-government. – National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2015.

The analysis of coverage of issues of temporality in local self-government by Ukrainian scholars' publications is performed; the temporal aspect of legislation trends on local self-government is revealed; the temporal complementarity principle of local self-government on scientific and theoretical works of foreign authors is analyzed; the existing conceptual-categorical apparatus of temporal paradigm of local self-government is described and approaches to its improvement are established.

The temporality of local self-government is substantiated; conditions of complementary exogenous cycling in local self-government are established; temporal dimensions of building the local self-government system are described; a socio-economic aspect of exogenous environment of functioning of local self-government bodies is studied; a multifactorial approach to local self-government bodies' activity is substantiated.

The specific temporal aspect of the social phenomenon of local self-government is investigated; the principles and models of territorial community development are described; subject-object relationship in the functioning of the territorial community is found; emergence of city's local self-government by temporal approach is substantiated; the approaches to governance polycentric system of settlement's local self-government are provided in a case of temporality.

The temporal dimension of interaction between local self-governments and local authorities is analyzed; the antientropy approach as a basis for optimizing organizational processes in the system of local self-government is substantiated; the evolutionary dynamic morphological model of local self-government is developed; transformation processes of direct democracy are identified; approaches to optimization of municipal services in terms of temporal complementary management are formulated.

The temporal aspect of improving the local self-government is defined; structuring of organizational processes of local self-government is carried out; the cyclic recurrence in the management of local public administration bodies is substantiated; directions of improving efficiency of administrative services by local authorities are formulated.

Key words: local self-government, local self-government system, local self-government bodies, temporality, paradigm, cycles, complementarity, public administration.

Підп. до друку 13.11.2015.
Формат 60 x 84/16. Обл.-вид. арк. 2,5.
Ум.-друк. арк. 2,0.
Тираж 100 пр.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.

Віддруковано з оригінал-макета в управлінні з видавничої діяльності
Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03680, Київ, вул. Ежена Потье, 20, тел. 456-67-93